

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วงระยะแผนที่ 1 - 7 (พ.ศ. 2504 - 2539) ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจโดยรวม แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ระหว่างเมืองกับชนบทและระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งนับวันจะกว้างขึ้นเป็นลำดับ อีกทั้งแนวทางการพัฒนาของรัฐที่มุ่งไปสู่การพัฒนาทางอุตสาหกรรมได้ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดซึ่งนับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น (ชยันต์ วรรณะภูทิ, 2540, หน้า ก)

ความแบ่งแยกและเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไทยนี้ นอกจากจะเป็นปัญหาที่หนักในตัวของมันเองแล้ว ยังได้รับการขยายความรุนแรงของความขัดแย้งและการต่อสู้ผ่านระบบการเมืองตามระบอบเสรีประชาธิปไตยอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าประเทศไทยได้ก้าวเดินและตกอยู่ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว (กระจำจ พันธ์มนาวิน, 2526, หน้า 60) ทั้งในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาได้เน้นการพัฒนาไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (ประเสริฐ แยมกสินธุ์, 2531, หน้า 182)

ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่เกิดการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น รวมทั้งการเกิดและขยายเขตนิคมอุตสาหกรรมทั่วทุกภาคของประเทศไทยในปัจจุบัน ผลกระทบที่เกิดขึ้นติดตามาคือ ท้องถิ่นหรือชุมชนใด ๆ ที่ถูกโรงงานอุตสาหกรรมหรือเขตนิคมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นองค์กรภายนอกชุมชนแทรกตัวลูกล้ำเข้าไป ทำให้ชุมชนดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนเกิดปัญหามากมายติดตามมา ดังที่สื่อมวลชนต่าง ๆ เสนอข่าวอยู่เนือง ๆ จึงมีข้อถกเถียงทางวิชาการถึงสภาพของสังคมไทยว่ามีลักษณะอย่างไร สังคม

ไทยเป็นสังคมที่มีความสมานฉันท์เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน เกื้อหนุนจนเจือกันในยามที่มีวิกฤตการณ์ หรือสังคมไทยเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างชนชั้นหรือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในขณะที่ข้อถกเถียงนี้ยังหาข้อยุติไม่ได้ ปรัชญาการณเชิงประจักษ์ชี้ไปในทางที่เห็นชัดเจนว่า ยิ่งสังคมก้าวไปสู่สังคมทุนนิยม ยิ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจเท่าใด สังคมไทยก็ยิ่งมีความขัดแย้งยิ่งขึ้นตามไปด้วย ความขัดแย้งมีหลายรูปแบบมิได้จำกัดอยู่เฉพาะปริมาณพลของความสัมพันธ์ทางการผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดแย้งทางด้านความคิด ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งความ ขัดแย้งในด้านการใช้ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ ระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ หรือระหว่างประชาชนกับรัฐ ดังจะเห็นได้จากกรณีความขัดแย้งในการตัดสินใจสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ปัญหา กกจ. ที่นครราชสีมา ปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องที่ดินในเขตทหารเชียงใหม่ ปัญหานิคมอุตสาหกรรม ลำพูน และการประกาศเขตอุทยานทับที่ทำกินของราษฎรในภาคเหนือ เป็นต้น (ชยันต์ วรรณะภูดี, 2540, หน้า ก)

ในกระบวนการของปัญหาและความขัดแย้งทั้งหมดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยอยู่ขณะนี้ ปัญหาที่มาแรงที่สุดและได้รับความสนใจมากที่สุดคือ ปัญหาอุตสาหกรรมและผลพวงของปัญหา อุตสาหกรรมนั้นยิ่งใหญ่ ถึงขั้นการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน หรือแม้แต่วิถีชีวิตของคนไทยแบบดั้งเดิมก็ได้พลิกผันไป (อุทัยวรรณ กาญจนกมล, 2540, หน้า 49) ตัวอย่างเช่น กรณีแม่น้ำกวังที่เน่าเสียเพราะมีสารเคมี สารโลหะหนักที่ปล่อยจากโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ทำให้ชาวลำพูนที่ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำกวังต้องเดือดร้อน กรณีการเผาขยะของโรงงานนิคมอุตสาหกรรม ลำพูน ทำให้สารเคมีที่ตกค้างกลายเป็นควันและฝุ่นละอองปนมาในอากาศ และการเล็ดลอดเอาขยะ บางตัวที่มีสารเคมีและทำลายยากออกมาทิ้งตามป่าเขารอบ ๆ เขตนิคมอุตสาหกรรมลำพูน (จรัญ คำปันนา, 2540, หน้า 50-51) หรือกรณีกลุ่มคนงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูนป่วยและเสียชีวิต 14 คน โดยแพทย์ผู้รักษาระบุสาเหตุว่าป่วยและเสียชีวิตเพราะมีสารพิษในร่างกายปริมาณที่สูงมาก (สยามรัฐ, 2537) กรณีเพลิงไหม้โรงงานผลิตตุ๊กตาเคเดอร์ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2536 ที่ทำให้คนงานเสียชีวิตทั้งสิ้น 188 คน สาเหตุเพราะโรงงานได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างโดยใช้ โครงเหล็กสำเร็จรูปซึ่งสร้างได้เร็ว ต้นทุนต่ำแต่ไม่ทนไฟ (นภาพร อติวานิช, 2536, หน้า 51) กรณีโครงการวางท่อก๊าซไทย - พม่า ที่รัฐมอบให้บริษัท ปตท. ดำเนินการและได้รับการคัดค้านจาก ชาวเมืองกาญจนบุรีที่ไม่เห็นด้วย ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์กว่า 70 องค์กร และขู่ว่าจะเข้าไปนอนในป่าเพื่อ

ขวางไม่ให้การวางแผนทอคับหน้า เพื่อไม่ให้บริษัท ปตท. ทำลายป่าเมืองกาญจนบุรีอีกต่อไป (ข้าวสด, 2540, หน้า 17) รวมทั้งกรณีชาวบ้าน ครู นักเรียนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ต้องล้มป่วยราวไปไม่ร่วงเฉลี่ยวันละ 40 กว่าคน โดยแพทย์ที่ทำการรักษาระบุว่า มีสารพิษตัวก่อโรคมะเร็งอยู่ในร่างกายในปริมาณที่ค่อนข้างสูง (สยามรัฐ, 2540, หน้า 2) ทั้งนี้โดยมีหลักฐานยืนยันจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยตรวจพบว่า โรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ปล่อยสารเคมีที่เป็นอันตรายหลายชนิดออกมาในรูป กลิ่น ควันและฝุ่นละอองปนอยู่ในอากาศจริง (มติชน, 2540, หน้า 1)

ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นปัญหาที่หนัก รุนแรงและเกิดขึ้นยืดเยื้อยาวนาน ทั้งนี้โดยเริ่มตั้งแต่การประกาศก่อตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานต่าง ๆ เริ่มทำการผลิตตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะมีการตรวจสอบและพบว่าโรงงานได้กระทำผิดจริง แต่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยก็อ้างว่าไม่สามารถระบุได้ชัดว่าเป็นโรงงานใดในจำนวนโรงงานที่มีอยู่ทั้งหมดที่เป็นตัวการปล่อยสารพิษ ทั้งนี้เพราะการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการตรวจจับติดตามและแก้ไขได้ทัน แม้ว่าจะมีหน่วยงานคอยควบคุมดูแลในระดับใดก็ตาม (สยามรัฐ, 2540, หน้า 2)

เมื่อปัญหาจากผลกระทบต่าง ๆ ทำให้ชีวิตของคนในชุมชนที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมได้รับความเดือดร้อน เสียหาย ในขณะที่เดียวกันปัญหาก็ไม่ได้รับการใส่ใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะแก้ไขให้ลุล่วงหมดไปหรือคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา แนวทางที่ชุมชนใช้ในการจัดการกับปัญหาที่พบเห็นนั้น ส่วนใหญ่จะมีการรวมตัวของกลุ่มที่เผชิญปัญหาร่วมกัน ในบางครั้งมีการแสวงหาแนวร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังกรณีชุมชนที่อยู่รอบ ๆ บริเวณนิคมอุตสาหกรรมลำพูนร่วมกับกลุ่มลำพูนเสวนาและสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน ได้ร่วมกันเสนอข่าวสารและตีแผ่รายละเอียดของปัญหาและผลกระทบที่ชาวบ้านและกลุ่มคนงานได้รับ (เจริญ คำปันนา, 2540, หน้า 49-58) กรณีชาวจังหวัดกาญจนบุรีร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์กว่า 70 องค์กรประกาศจะเข้าไปนอนในป่าเพื่อขวางไม่ให้บริษัท ปตท. วางทอก๊าซไทย - พม่า ต่อไป (ข้าวสด, 2540, หน้า 17) กรณีชาวจังหวัดเชียงใหม่บางกลุ่มรวมตัวกับนักวิชาการและกลุ่มอนุรักษ์ชาวเชียงใหม่ เคลื่อนไหวคัดค้าน ต่อต้าน การสร้างกระเช้าลอยฟ้าขึ้นบน

วัดพระธาตุดอยสุเทพ (ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, 2540, หน้า 68) หรือกรณีครู นักเรียนรวมตัวกับชาวบ้านมาบตาพุด เคลื่อนไหวประท้วงโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่ปล่อยสารพิษจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านมาบตาพุดต้องล้มป่วยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ได้เสนอข่าวติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือน นับตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤศจิกายน 2540 เป็นต้นมา (สยามรัฐ, 2540, หน้า 4)

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การรวมตัวของชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่การรวมตัวก็ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ ผู้นำ ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการหรือผู้นำที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติก็ได้ ยิ่งถ้าผู้นำชุมชนใดมีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำสูง มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพหลาย ๆ ด้านในตัวผู้นำด้วยแล้ว ก็จะสามารถนำให้ชาวบ้านเกิดความร่วมมือในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดชะตาของกลุ่ม เป็นตัวบ่งชี้ทิศทางและผลของการต่อสู้ในแต่ละครั้ง

นอกเหนือจากศักยภาพของผู้นำแล้ว ชุมชนยังมีศักยภาพด้านอื่น ๆ อีกที่เป็นปัจจัยใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งได้แก่ กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้าน เครือข่ายด้านต่าง ๆ เช่น เครือข่ายผู้นำ เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถนำประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง ทั้งที่เรียนรู้จากภายในและจากภายนอกชุมชนที่ส่งผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ ตลอดจนความสามารถในการดึงเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่ดั้งเดิมและเกิดขึ้นใหม่มาใช้ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้

จากการตรวจสอบประเด็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอกชุมชนโดยได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่า มีการศึกษาในประเด็นการจัดการปัญหาความขัดแย้งไว้หลายกรณี เช่น ความขัดแย้งกรณีเขื่อนแก่งเสือเต้น ทั้งนี้โดยได้เสนอแนวทางให้จัดการกับกลุ่มแม่น้ำยม โดยไม่ต้องสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นเพื่อยุติความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้นอีก การศึกษาความขัดแย้งในการใช้แรงงานในชนบทภาคเหนือของไทย การศึกษากรณีการเคลื่อนไหวของแรงงานไทยนอกกรอบการควบคุมของรัฐยุค 14 ตุลาคม 2516 ในประเด็นเรียกร้องสวัสดิการแรงงานต่าง ๆ การศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรในวิทยาลัยเทคนิคขนาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในประเด็นว่า ความขัดแย้งเกิดจากอะไร ควรแก้ไขอย่างไรและควรให้มี

ความขัดแย้งเกิดขึ้นในองค์กรหรือไม่ การศึกษาสภาพความรุนแรงของความขัดแย้งของชุมชนชนบทในจังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากการขัดผลประโยชน์ เนื่องจากมีทรัพยากรที่จำกัด เป็นต้น

จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้เกิดความสนใจและต้องการศึกษาอย่างจริงจังลึกซึ้งในกรณีโรงงานอุตสาหกรรมได้ทำลายสิ่งแวดล้อมจนกระทบต่อชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง จนเกิดเป็นความขัดแย้ง และชุมชนมี ศักยภาพในการจัดการกับปัญหาอย่างไร ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาและแสวงหาคำตอบ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและปฏิกิริยาของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากมลภาวะที่เกิดจากการกระทำของโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ผลของการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบและเข้าใจสภาพปัญหาและปฏิกิริยาของชุมชนเมื่อได้รับผลกระทบดังกล่าว และทราบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลขององค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการนำผลการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนองค์กรและหน่วยงานทั้งของรัฐและ เอกชนจะนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในชุมชนอื่น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปฏิกิริยาของชุมชน ที่มีต่อผลกระทบจากการกระทำขององค์กรภายนอกชุมชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบและเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริง ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน
2. ทราบถึงศักยภาพของชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น ศักยภาพทางด้านสังคม ศักยภาพของผู้นำชุมชน ศักยภาพด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ศักยภาพด้านการรวมกลุ่มองค์กรของชุมชน ศักยภาพการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายว่ามีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะสามารถนำไปใช้ในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากอิทธิพลขององค์กรภายนอกชุมชนได้อย่างไรบ้าง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของพื้นที่

เพื่อให้การกำหนดขอบเขตของพื้นที่เป็นไปอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดลักษณะของพื้นที่เป็นเกณฑ์ไว้ล่วงหน้าคือ เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนหรืออาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ เขตนิคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบและความเดือดร้อนต่าง ๆ จากโรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม

ผู้วิจัยจึงได้เลือกชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ซึ่งแบ่งชุมชนออกเป็นจำนวนทั้งสิ้น 20 ชุมชน ส่วนชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงมีประมาณ 4 ชุมชนคือ ชุมชนชอยร่วมพัฒนา ชุมชนบ้านตากวน ชุมชนวัดโสภณและชุมชนวัดมาบตาพุด แต่จากการที่ได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลในพื้นที่ จึงทราบว่า ผู้นำชุมชนชอยร่วมพัฒนาเป็นแกนนำอันสำคัญในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด รวมทั้งเป็นจุดกำเนิดปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ติดตามมา ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาชุมชนชอยร่วมพัฒนา ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 200 ครอบครัว อยู่ห่างจากสำนักงานเทศบาลตำบลมาบตาพุด ประมาณ 4 กิโลเมตร และห่างจากศาลากลางจังหวัดระยอง ประมาณ 19 กิโลเมตร เขตพื้นที่ของชุมชนอยู่ติดกับเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะทางจากชุมชนถึงที่พักของผู้วิจัยห่างกัน ประมาณ 10 กิโลเมตร เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางเข้าออกระหว่างชุมชนกับที่พักของผู้วิจัยมีหลายเส้นทางให้เลือก ส่วนใหญ่จะใช้รถยนต์เป็นพาหนะจึงสะดวกที่จะเข้าไปศึกษาทุกเวลาเท่าที่ต้องการ

2. ขอบเขตของประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากองค์กรภายนอกชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาบุคคล กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางและไม่ใช่ทางการ พระ ชาวบ้าน ครู นักเรียน นักการภารโรง พ่อค้าแม่ค้าในตลาดและในชุมชน พนักงานในโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด กลุ่มเจ้าหน้าที่

สาธารณสุข ตลอดจนเจ้าหน้าที่องค์กรของรัฐและเอกชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาและการแก้ปัญหา เช่น สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นต้น

3. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาศักยภาพของชุมชน ในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากอิทธิพลขององค์กรภายนอกชุมชน โดยกำหนดเนื้อหาดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและบริบทต่าง ๆ ภายในชุมชน เพื่อให้เป็นทิศทางในการศึกษาความสัมพันธ์หรืออิทธิพลต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2 ศึกษาสภาพปัญหาและปฏิกิริยาของชุมชนที่มีต่อผลกระทบว่าเป็นปัญหาอะไร และปัญหามีลักษณะอย่างไร ชุมชนที่ได้รับผลกระทบมีปฏิกิริยาอย่างไรบ้าง

3.3 ศึกษาสาเหตุและสถานการณ์ของความขัดแย้งว่า ปัญหาสาเหตุ ที่มาของความขัดแย้ง และสถานการณ์ของความขัดแย้งมีลักษณะและเป็นอย่างไร

3.4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งว่าชุมชนมีศักยภาพในด้านใดบ้าง ในแต่ละด้านมีวิธีการใช้อย่างไร และชุมชนมีความเข้มแข็งมากพอที่จะแก้ปัญหาผลกระทบและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้มากน้อยเพียงใด

4. ขอบเขตของแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

4.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ซึ่งได้แก่ หนังสือประเภทตำราวิชาการ งานวิจัย วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงานการประชุมสัมมนา รายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลักฐานข้อมูลด้านมลภาวะทั้งของทางราชการและเอกชน

4.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู นักเรียน ชาวบ้าน พ่อค้าแม่ค้าในตลาดและในชุมชน พนักงานของโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งภายในและภายนอกชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง พลัง อำนาจและขีดความสามารถของชุมชน ซึ่งได้แก่ ศักยภาพทางสังคม ศักยภาพของผู้นำชุมชน ศักยภาพในการรวมกลุ่ม ศักยภาพในการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนศักยภาพในการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายด้าน ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ในการที่ชุมชนจะนำเอาศักยภาพต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอกชุมชน

ชุมชนมาบตาพุด หมายถึง ประชากรที่ตั้งบ้านเรือนหรืออาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบล มาบตาพุด โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ติดกับเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ในที่นี้จะหมายถึงชุมชนขอร่วมพัฒนาและชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบจากมลภาวะที่เกิดจากกระบวนการผลิตของโรงงาน ในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ความขัดแย้ง หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน หรือกลุ่มองค์กรตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กันในทางลบ โดยที่ฝ่ายหนึ่งกระทำการใด ๆ ไปขัดผลประโยชน์หรือไปกระทบกระเทือนต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่ถูกกระทำก็จะมีปฏิกิริยาตอบโต้ แสดงออกด้วยการต่อต้าน คัดค้าน สะกิดกัน ปืบบังคับ หรือยับยั้งการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อไม่ให้กระทำการใด ๆ ที่เป็นการขัดผลประโยชน์หรือกระทบกระเทือนตนเองต่อไป หรือมิให้บรรลุเป้าหมายและความต้องการอีกต่อไป ความขัดแย้งอาจนำไปสู่การปะทะต่อสู้ทำอันตรายกันหรือไม่ก็ได้

ปฏิกิริยาของชุมชน หมายถึง ลักษณะ ท่าที ที่แสดงออกด้วยอาการต่าง ๆ เช่น อาการป่วยทางร่างกายหรือการตอบโต้ด้วยการกระทำต่าง ๆ อาจแสดงออกอย่างสงบหรือสันติวิธี เช่น การเจรจาต่อรอง การยื่นหนังสือร้องเรียน การอภิปรายสัมมนาปัญหาร่วมเพื่อหาทางยุติปัญหา หรือแสดงออกด้วยความรุนแรง เช่น การรวมตัวต่อต้าน การอภิปรายโจมตีด้วยวาจา ล้อฉลน หรือถ้อยคำที่รุนแรง การเดินขบวนประท้วง การสร้างแรงกดดันด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนการปะทะต่อสู้ทำอันตรายกัน

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การพิจารณาวินิจฉัยเพื่อหาสาเหตุและที่มาของปัญหา แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทางที่คิดว่าดีและเหมาะสมที่สุดในการจัดการกับปัญหา เพื่อยุติหรือคลี่คลายปัญหาไปในทางที่ดีขึ้น ในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการในการจัดการอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การวางแผน การเตรียมการซึ่งต้องอาศัยปัจจัย

ต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ การจัดการและการตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผน การควบคุมตรวจสอบ การติดตามและประเมินผลเพื่อดูว่าผลของการแก้ปัญหาไปในทิศทางใด

องค์กรภายนอกชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่อาศัยหรือจัดตั้งอยู่นอกเขตชุมชนดั้งเดิม และหมายรวมถึงกลุ่มคน กลุ่มองค์กรที่แทรกตัวลึกลงเข้าไปในชุมชนดั้งเดิมในภายหลัง ซึ่งกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชนในที่นี้หมายรวมทั้งกลุ่มองค์กรในภาครัฐและภาคเอกชนต่าง ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม สื่อมวลชนที่เข้าไปทำข่าวหรือเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งนั้น และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เข้าไปจัดตั้งและมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งนั้นด้วย เช่น การนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นต้น

นิคมอุตสาหกรรม หมายถึง เขตพื้นที่ที่รัฐบาลได้จัดสรรไว้เพื่อการผลิตทางอุตสาหกรรม โดยให้โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ มารวมอยู่ในบริเวณเดียวกันอย่างเป็นสัดส่วนตามประเภทของอุตสาหกรรมแต่ละชนิด ซึ่งรัฐบาลทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้พร้อมสรรพ เพื่อบริการแก่ผู้เข้าไปลงทุนตั้งโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม สามารถซื้อเช่าซื้อ หรือเช่าที่ดินในนิคมอุตสาหกรรมได้ในระยะเวลายาวนานหลายสิบปี เพียงพอแก่การคุ้มทุน